

DE LANGE EN MOEIZAME WEG NAAR WERK

Analyse van de loopbaantrajecten van asielzoekers en vluchtelingen in België

Samenvatting

INLEIDING

Het stijgende aantal spontane asielzoekers in België sinds het eind van de jaren 1990 heeft de afgelopen veertien jaar geleid tot aanpassingen in de wetgeving die de procedure moeten verstrengen (2001, 2007). In 2003 werd een nieuwe wet ingevoerd om de arbeidsrechten van asielzoekers te verbeteren en te zorgen voor een vlottere doorstroming naar de arbeidsmarkt. Tussen 2007 en 2010 werd die doorstroming echter bemoeilijkt door de tegenspraak tussen de wetten van 2003 en 2007. Hoewel slechts weinig asielzoekers erkend worden (tussen 10 en 20%), is de stijging van het aantal onderdanen van derde landen met een permanente verblijfsvergunning in België grotendeels aan deze specifieke groep migranten toe te schrijven. Daarom is het binnen de huidige context cruciaal om de sociaaleconomische integratie van deze bevolkingsgroep nader te onderzoeken.

In het kader van migratiestudies is weinig onderzoek aan asielzoekers en vluchtelingen gewijd en al helemaal niet aan hun sociaaleconomische integratie. Dit is niet alleen zo in België, maar ook in de rest van Europa. Recente Belgische studies (Martiniello et al. 2010; Mussche et al. 2010; Timmerman et al. 2012) onderzoeken de doorstroming van alle nieuwkomers naar de arbeidsmarkt, zonder specifiek aandacht voor (voormalige) asielzoekers. Andere Belgische studies focusten op de integratie van illegale of geregulariseerde migranten in de arbeidsmarkt (Wets 2009; Marx et al. 2008).

Internationale studies over de integratie van asielzoekers en erkende vluchtelingen in het arbeidscircuit tonen aan dat de werkgelegenheidscijfers voor vluchtelingen vrij laag liggen. Deze cijfers liggen lager dan die van de autochtone bevolking, van migranten van de tweede generatie en van andere migranten die hier met een ander statuut zijn terechtgekomen (Piché et al. 2002; Piguët en Wimmer 2000; Bloc 2007; Bevelander 2011). In Zweden bijvoorbeeld liggen de werkgelegenheidscijfers van personen die in het kader van gezinshereniging naar het land zijn gekomen, hoger dan die van vluchtelingen (Bevelander 2011). Drie soorten factoren zijn bepalend voor de integratie in het arbeidscircuit: individuele factoren (leeftijd, geslacht, gezinssituatie, nationaliteit enz.), factoren die verband houden met de toegang tot de arbeidsmarkt (duur van het verblijf, talenkennis, opleidingsniveau, sociaal kapitaal enz.) en structurele en institutionele factoren (beschikbare kansen in de arbeidsmarkt, belemmeringen voor werkgelegenheid, lokale werkloosheid, wetgeving met betrekking tot asielzoekers enz.).

Het onderzoek dat we voor dit boek hebben uitgevoerd, is bedoeld om een stand van zaken te schetsen van de integratie in de arbeidsmarkt van asielzoekers, vluchtelingen en personen die tussen januari 2001 en december 2010 het statuut van subsidiaire bescherming werd verleend en om een sociaaleconomisch profiel op te stellen (op basis van hun wettelijke statuut, gezinssituatie, positie in de arbeidsmarkt, geslacht, leeftijd enz.). Het onderzoek probeert ook te verduidelijken hoe

structurele factoren (werkgelegenheidskansen, verblijfplaats enz.), institutionele factoren (duur van de procedure) en individuele factoren (leeftijd, geslacht, gezinssituatie) hun sociaaleconomisch loopbaantraject bepalen.

In navolging van het ROUTE-project¹, waarbij de nadruk op geregulariseerde vreemdelingen ligt, vertrekt het CAREERS-project van de analyse van dezelfde databanken (het Rijksregister en de Kruispuntbank van de Sociale Zekerheid). Een bijkomende doelstelling van het onderzoeksproject is de verbreding van het onderzoek en de verbetering van de methodologie die bij het ROUTE-project wordt toegepast. Dit onderzoek baseert zich op een analyse van de gegevens van alle (voormalige) asielzoekers die tussen januari 2001 en december 2010 een asielaanvraag indienden en die ongeacht hun huidig wettelijk statuut nog steeds in België verblijven.

1. ONDERZOEKSVRAGEN

Dit onderzoek spitst zich in eerste instantie toe op de sociaaleconomische integratie van asielzoekers die nog steeds wachten op een beslissing over hun asielaanvraag, van erkende vluchtelingen en van personen die subsidiaire bescherming genieten. Het wil een antwoord geven op de volgende vier complementaire onderzoeksvragen:

1. Wat zijn de sociaaleconomische integratietrajecten die deze personen afleggen?
2. Wat is het sociaaleconomische profiel van de gezinnen uit deze verschillende categorieën (voormalige) asielzoekers?
3. In welke mate verschillen de integratietrajecten voor deze verschillende categorieën (voormalige) asielzoekers?
4. Welke factoren bevorderen of belemmeren de sociaaleconomische integratie in de arbeidsmarkt?

Het CAREERS-project wil meer zijn dan een loutere beschrijving van de integratietrajecten van deze bevolkingsgroep. We stellen voor om het concept 'migratieloopbaan' (Martiniello en Rea 2014) als theoretisch kader te gebruiken om de verzamelde gegevens te analyseren. We houden rekening met de drie factoren die bijdragen tot de uitbouw van 'migratieloopbanen': (1) de politieke opportuniteitsstructuren; (2) individuele factoren zoals leeftijd, geslacht, staatsburgerschap, burgerlijke staat en opleidingsniveau; (3) de mobilisering van middelen, in het bijzonder van het sociaal kapitaal.

Omdat dit project niet uitgaat van een enquête hebben we voor het kwantitatieve deel van het onderzoek het voorgestelde theoretische kader aan de beschikbare variabelen moeten aanpassen. Vooral gegevens over het sociale netwerk komen in geen van de gebruikte datasets voor. Dit onderzoek moet met een kwalitatieve analyse worden aangevuld. Die kan gegevens over variabelen opleveren die gewoonlijk in bestaande databanken ontbreken zoals het opleidingsniveau, de gevolgde vakopleiding en de mobilisering van sociale netwerken.

¹ <http://www.belspo.be/belspo/fedra/proj.asp?l=en&COD=AG/JJ/141>

2. HET GEBRUIK VAN OFFICIËLE GEGEVENS

Verscheidende databanken registreren informatie die kan worden gebruikt om een sociaaleconomisch profiel van migranten te schetsen. De belangrijkste gegevensbron voor demografische gegevens over migratie, vreemdelingen en allochtonen is het Rijksregister van de natuurlijke personen. Dit is een gecentraliseerd bevolkingsregister dat onder de verantwoordelijkheid van de Federale Overheidsdienst Binnenlandse Zaken valt. De informatie wordt vooral voor administratieve doeleinden verzameld, maar ook andere overheidsdiensten mogen de gegevens gebruiken om statistieken op te stellen (Perrin en Schoonvaere 2009). Het Rijksregister is uit verschillende subregisters samengesteld. Het bevolkingsregister registreert Belgische staatsburgers en vreemdelingen die de toelating hebben om zich in België te vestigen. Vreemdelingen die de toelating hebben om hier tijdelijk of permanent te verblijven, worden in het vreemdelingenregister geregistreerd. Asielzoekers worden in het zogenaamde 'wachtregister' opgenomen en worden niet als deel van de 'officiële' bevolking beschouwd. Een asielzoeker die het statuut van vluchteling krijgt, wordt in het bevolkingsregister geregistreerd. Dit register bevat wettelijke variabelen zoals naam, leeftijd, geslacht, nationaliteit en verblijfplaats geregistreerd. Met de programmawet van 2006 werd hieraan een variabele over het wettelijke statuut van migranten toegevoegd. Sindsdien bevat het Rijksregister informatie over asielzoekers. Voor dit project werden gegevens over alle voormalige asielzoekers opgevraagd die tussen januari 2001 en december 2010 een asielaanvraag indienden, ongeacht hun huidige wettelijk statuut. Deze dataset bevat informatie over persoonlijke kenmerken zoals leeftijd, geslacht, nationaliteit, vorige nationaliteit(en), verblijfplaats, vorige verblijfplaats(en) enz. Op die manier werd een databank met informatie over 108.856 personen samengesteld.

Iedere geregistreerde persoon krijgt een uniek persoonlijk identificatienummer – het Rijksregisternummer. Dit nummer maakt het mogelijk om de gegevens uit het Rijksregister aan andere officiële gegevensbronnen te linken. Technisch is het mogelijk om allerlei informatie te linken, maar in de praktijk wordt dit door de privacywetgeving geregeld. De goedkeuring van de privacycommissie is vereist om toegang te krijgen tot individuele gegevens.

In overeenstemming met de privacyregels werden de gegevens van het Rijksregister aan sociaaleconomische informatie uit de Kruispuntbank van de Sociale Zekerheid (KSZ) gelinkt. De KSZ bevat zelf geen essentiële informatie. Ze bestaat uit verwijzingen naar de gedecentraliseerde databanken van de verschillende sociale instellingen die het rijksregisternummer als sleutel gebruiken. Om de toegang te vergemakkelijken werd het 'Datawarehouse arbeidsmarkt en sociale bescherming' opgericht, dat gegevens bevat die afkomstig zijn van de verschillende deelnemende openbare instellingen van de sociale zekerheid. Door de gegevens van deze verschillende instellingen te linken kunnen op maat gemaakte statistische reeksen van personen en van hun sociaaleconomische achtergrond worden aangemaakt. Het datawarehouse is een gezamenlijk initiatief van de Multisectoriële Individuele Rekening (CIMiRe), het Fonds voor Arbeidsongevallen (FAO), het Fonds voor Beroepsziekten (FBZ), de Kruispuntbank van de Sociale Zekerheid (KSZ), het Nationaal Intermutualistisch College (NIC), de Programmatorische Overheidsdienst Maatschappelijke Integratie (POD MI), de Pensioendienst van de Overheidssector (PDOS), het Rijksinstituut voor Ziekte- en Invaliditeitsverzekering (RIZIV), de Rijksdienst voor Kinderbijslag voor Werknemers (RKW), het Rijksinstituut voor de Sociale Verzekeringen der Zelfstandigen (RSVZ), de Rijksdienst voor Sociale Zekerheid (RSZ), de Rijksdienst voor Sociale Zekerheid van de Provinciale en Plaatselijke

Overheidsdiensten (RSZPPO), de Rijksdienst voor Arbeidsvoorziening (RVA), de Rijksdienst voor Pensioenen (RVP) en de gewestelijke agentschappen voor arbeidsbemiddeling en beroepsopleiding (VDAB/FOREM/Actiris).

Het datawarehouse bevat arbeidsmarktinformatie (loon, werkgever, sociale zekerheidsbijdragen, werkuren (vol- of deeltijds), werkloosheid enz.), informatie over pensioenen (uitkeringen/vergoedingen, soort pensioen, begindatum enz.), informatie over ziekte/invaliditeit/arbeidsongeschiktheid (uitkeringen/vergoedingen, oorzaak [ziekte, arbeidsongeval, beroepsziekte], begindatum en [eventuele] einddatum enz.), informatie over kinderbijslag, persoonsgegevens (geboortedatum, geslacht, nationaliteit enz.). Voor alle 108.856 voormalige asielzoekers werd aanvullende sociaaleconomische informatie aangevraagd. Opvallend is dat over heel wat (voormalige) asielzoekers in het Datawarehouse arbeidsmarkt weinig of geen informatie beschikbaar is. Dit verklaart waarom restcategorieën zoals 'andere' of 'anderen' bij het verdere sociaaleconomische onderzoek vaak de grootste categorieën zijn.

3. BENADERING IN VIER FASEN

De tijdreeks die op basis van de officiële databanken kan worden samengesteld, wijst op veranderende posities binnen het sociale zekerheidssysteem en in de arbeidsmarkt. De sociale realiteit verandert echter ook. De kansen die in de arbeidsmarkt zijn weggelegd voor asielzoekers voor en na de verandering van de asielprocedure in 2007, zijn totaal verschillend. Om de tijdreeks en de tendensen correct te interpreteren, moet rekening worden gehouden met de sociale, economische, juridische en institutionele context en moeten de veranderingen worden gedocumenteerd die deze context tijdens de bestudeerde periode heeft ondergaan, om een volledig beeld te krijgen en om het mechanisme achter de integratietrajecten volledig te doorgronden.

In hoofdstuk 1 wordt de veranderende context beschreven. Achtereenvolgens komen de volgende aspecten aan bod:

1. veranderingen in de wetgeving (procedure asielaanvraag);
2. veranderingen in het institutionele landschap (het inburgeringsbeleid in Vlaanderen, initiatieven van ngo's voor nieuwkomers, grotere betrokkenheid van OCMW's enz.);
3. verandering van de arbeidsmarktvoorwaarden (vraag en aanbod, werkloosheid enz.) en
4. verandering van de regels op de arbeidsmarkt (tekorten op de arbeidsmarkt, toegangsregels tot de arbeidsmarkt enz.).

De kwantitatieve analyse gaat uit van de gegevens van het Rijksregister die aan andere administratieve datasets worden gelinkt. De analyse bestaat uit drie delen: (1) een beschrijvend deel, (2) de multivariate analyse en (3) de longitudinale analyse. Elk deel wordt in een apart hoofdstuk beschreven.

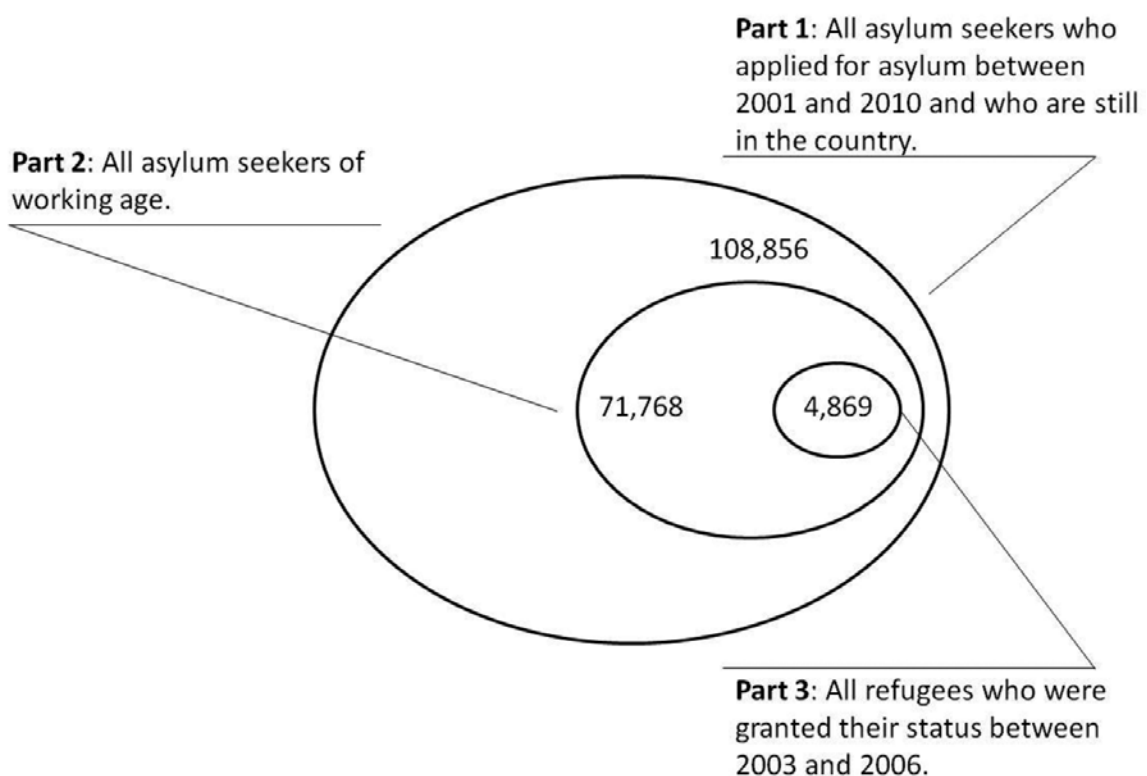
Hoofdstuk 2 beschrijft de volledige groep asielzoekers (ook diegene die het statuut van vluchteling hebben gekregen) die tussen 2001 en 2010 een asielaanvraag hebben ingediend en die nog altijd in België verblijven. De gebruikte databank ging uit van de hiervoor vermelde selectie uit de officiële registers in België (het Rijksregister en de Kruispuntbank van de Sociale Zekerheid). Een univariate en bivariate analyse tonen de veranderingen in sociaaleconomisch statuut aan van bijvoorbeeld

personen die werken, die afhankelijk zijn van een uitkering enz. In dit deel wordt met de volledige groep rekening gehouden, los van variabelen zoals leeftijd.

In hoofdstuk 3 worden een aantal onderzoeksvragen beantwoord zoals die over de factoren die bijdragen tot de instroom op de arbeidsmarkt (als werknemer, zelfstandige of werkzoekende). Dit hoofdstuk betreft slechts een onderdeel van de groep: voor de analyse kwamen alleen personen van beroepsactieve leeftijd in aanmerking. Na het opschonen van de gegevens leverde dit een subset van 71.768 unieke personen tussen 18 en 65 jaar op. Bij het beantwoorden van de onderzoeksvragen werden multivariate technieken gebruikt zoals variantieanalyse, correspondentieanalyse en logistische regressie. Er werd een vergelijking gemaakt tussen de sociaaleconomische integratie van asielzoekers, vluchtelingen en personen die subsidiaire bescherming kregen.

In hoofdstuk 4 werden uitsluitend de trajecten van vluchtelingen bestudeerd met andere multivariate technieken zoals *optimal matching* en nogmaals logistische regressie om bepaalde verschillen te verklaren. Om vergelijkbare activiteitsperiodes te kunnen vergelijken, werd de groep beperkt tot die personen die tussen 2003 en 2006 het statuut van vluchteling kregen. Deze gegevens leveren een chronologisch register van het arbeidsverleden op kwartaalbasis op gedurende een observatieperiode van vier jaar voor alle personen die in dit deel werden bestudeerd.

Afbeelding 1. Grafische voorstelling van de onderzoeksgroep

Deel 1: alle asielzoekers die tussen 2001 en 2010 een asielaanvraag indienden en nog steeds in België verblijven (108.856)

Deel 2: alle asielzoekers op beroepsactieve leeftijd (71.768)

Deel 3: alle vluchtelingen die dit statuut tussen 2003 en 2006 kregen (4869)

I – Veranderende context

- De integratie in de Belgische samenleving en de loopbaan in het sociale zekerheidssysteem hangen af van de Gelegenheidsstructuur die op haar beurt wordt bepaald door de institutionele context, de wetgeving, de sociaaleconomische mogelijkheden en de kenmerken van de asielzoekers.
- Asielzoekers zijn personen die het statuut van vluchteling aanvragen zoals vastgelegd in het Verdrag van Genève uit 1951, in de Europese richtlijnen (richtlijn asielprocedures, erkenningsrichtlijn en richtlijn opvangvoorzieningen) en in de nationale wetgeving. De procedure om het statuut van vluchteling te krijgen, is echter op nationale en supranationale wetgeving gebaseerd. Door enkele belangrijke juridische ontwikkelingen is de procedure gewijzigd, ook nog tijdens de onderzoeksperiode.
- Terwijl het onderzoek liep, werden aan de wetgeving en aan de procedure voor de verwerving van het statuut van vluchteling verschillende wijzigingen aangebracht. Deze wijzigingen hadden op verschillende manieren invloed op de onderzoeksgroep:
 - het subsidiaire beschermingsstatuut werd in 2006 – halverwege de onderzoeksperiode (2000-2010) – in de Belgische wetgeving opgenomen;
 - de gewijzigde asielprocedure en de invoering van het subsidiaire beschermingsstatuut hadden een directe impact op de onderzoeksgroep;
 - de hervorming van 2007 had een directe impact op de procedure en op de mogelijkheden voor asielzoekers om toegang tot de arbeidsmarkt te krijgen. Tussen de invoering van de nieuwe wet en het decreet van 2009 hadden asielzoekers geen toegang tot de arbeidsmarkt;
 - het regularisatiebeleid tijdens de onderzoeksperiode had een directe impact op de bestudeerde asielzoekers. Door het LIFO-beleid (last in, first out) werden asielzoekers geregulariseerd die in een langdurige procedure verwickeld waren.
- Het onthaal en de integratie van nieuwkomers worden als twee aparte processen beschouwd. Het verblijf in België en de opvang van asielzoekers zijn federale bevoegdheden. Fedasil is het federale agentschap dat verantwoordelijk is voor het regelen van de opvang van asielzoekers zolang hun procedure loopt. Het integratiebeleid wordt sinds de staatshervormingen van 1988 en 1993 op niveau van de gewesten geregeld (Vlaanderen, Wallonië en Brussel). De drie taalgemeenschappen (de Franse, Duitstalige en Vlaamse Gemeenschap) zijn voor bepaalde aspecten van het integratiebeleid bevoegd.
- Lokale overheden spelen via de Openbare Centra voor Maatschappelijk Welzijn (OCMW's) een belangrijke rol bij de opvang van asielzoekers. De wetgeving met betrekking tot de taak van de OCMW's heeft tijdens de onderzoeksperiode wijzigingen ondergaan. De wet van 2007 bracht de steun van een ruimer aanbod van maatregelen – waaronder financiële steun – terug tot materiële steun.
- De verschillende sociaaleconomische omstandigheden in de gewesten (zoals meer werkgelegenheid in Vlaanderen dan in Wallonië of Brussel) hadden een impact op de integratie van asielzoekers en vluchtelingen in de arbeidsmarkt.

II – Een beschrijvende analyse: de onderzoeksgroep

- Deze beschrijving houdt rekening met alle 108.856 personen die gedurende de periode 2001-2010 in de databank voorkwamen en die in het laatste kwartaal van 2010 nog in België verbleven.
- De groep is vrij jong: het gaat vooral om twintigers en dertigers. Er is ook een grote groep jonge of pasgeboren kinderen.
- Meer dan een op drie (35%) van de kinderen (jonger dan 18 jaar in 2010) is in België geboren. Het grootste deel van de onderzoeksgroep is afkomstig uit Oost-Europa (29%) en Sub-Saharaans Afrika (29%). Bijna een op vijf van de onderzoeksgroep is in de MENA-regio (Midden-Oosten en Noord-Afrika) geboren.
- De onderzoeksgroep telt meer mannen (57%) dan vrouwen (43%). Dit is voornamelijk te wijten aan het grote aantal alleenstaande mannen in de onderzoeksgroep.
- Van een groot deel van de groep (37%) is de gezinssamenstelling onbekend. Alleenstaanden worden tot de grootste subgroep (13,8%) – na de restcategorie 'anderen' – gerekend, gevolgd door traditionele gezinnen die uit gehuwde stellen (11,32%) met kinderen (11,90%) bestaan.
- Wanneer de groep wordt onderzocht op basis van het jaar waarin ze hun asielaanvraag hebben ingediend, blijkt – op enkele kleine verschillen na – dat alle aanvragers in een bepaald jaar (ook wel 'cohorte' genoemd) dezelfde sociaaleconomische tendensen lijken te volgen.
- De positie van de onderzoeksgroep op beroepsactieve leeftijd op de arbeidsmarkt verandert geleidelijk. Ditzelfde geldt min of meer voor alle cohorten, hoewel sommigen een snellere inhaalbeweging maken dan anderen. Het aandeel van de onderzoeksgroep dat werk heeft – berekend per jaar van aankomst – evolueert voor de cohorte van 2002 van 0,63% (na één jaar) naar 37,36% in 2010.
- De geringe arbeidsparticipatie van personen die na 2007 in België zijn aangekomen, is wellicht te wijten aan de wetswijziging die asielzoekers beperkingen oplegt wat betreft hun toegang tot de arbeidsmarkt.
- Het grootste deel van de onderzoeksgroep zet zijn eerste stappen op de arbeidsmarkt als arbeider (tot 94%). Na verloop van tijd evolueert het aantal bedienden naar 21% van alle betaalde functies in 2010.
- Het aantal voormalige asielzoekers dat tegen het einde van de onderzoeksperiode door een lokale overheidsinstantie werd tewerkgesteld, lag extreem laag: slechts 27 mensen werkten voor een lokale overheid.
- Tijd speelt blijkbaar een grote rol. Hoe langer (voormalige) asielzoekers in België verblijven, hoe waarschijnlijker het wordt dat ze op de arbeidsmarkt verschijnen (als werknemer of werkzoekende) en hoe groter de kans is dat ze niet langer afhankelijk zijn van de sociale zekerheid.

III - Multivariate analyse: factoren die arbeidsmarktintegratie van asielzoekers en vluchtelingen in België beïnvloeden

- Voor de analyse werd met 71.768 unieke personen tussen 18 en 65 jaar rekening gehouden.
- Voor de multivariate analyse was de positie binnen het sociale zekerheidssysteem (werknemer, werkzoekende, zelfstandige, uitkeringstrekker of restcategorie 'anderen') de afhankelijke variabele. In de analyse kwamen ook nog de variabelen geslacht, leeftijd, gezinssituatie, verblijfplaats, regio van herkomst, moment waarop de aanvraag werd ingediend (of jaar van aankomst in België) en wettelijk statuut aan bod.
- De onderzoeksgroep die in 2010 nog in België verblijft, is heterogeen: verschillende regio's van herkomst, verschillende posities binnen het gezin, verschillende leeftijden, verschillende wettelijke statuten, verblijf in verschillende gewesten en verschillende posities binnen het sociale zekerheidssysteem.
- Een kwart van de onderzoeksgroep heeft tegen het einde van de onderzoeksperiode werk (24,95%). Een ander kwart (24,62%) krijgt steun. Slechts een klein deel duikt op in de werkloosheidsstatistiek (5,75%) en een nog kleiner deel oefent een zelfstandig beroep uit (1,48%).
- De grootste subgroep binnen de onderzoeksgroep (43,21%) is een groep waarover geen specifieke informatie in de databank beschikbaar is. In de databank worden ze als 'anderen' aangeduid.
- De tijd die iemand in België verblijft, is een belangrijke variabele. Hij is gecorreleerd aan de positie binnen het sociale zekerheidssysteem en bepaalt tot welke categorie de onderzoeksgroep behoort. Soms ontbreekt echter informatie in de databank en is het echte wettelijke statuut van een aantal personen bij het begin van hun verblijf onbekend.
- Op basis van een correspondentieanalyse kunnen drie 'profielen' of clusters worden onderscheiden: een arbeidsmarktcluster, een sociaal afhankelijk cluster en een niet nader gedefinieerd cluster. Deze clusters zijn gebaseerd op de bruto-effecten van de gebruikte variabelen (geslacht, verblijfgewest, regio van herkomst, aantal jaar in België en statuut) op de referentievariabele sociaaleconomisch statuut.
- In het arbeidsmarktcluster zitten meer mannen, meer personen die in Vlaanderen verblijven, meer personen die uit arme landen afkomstig zijn (lage menselijke ontwikkelingsindex) en meer personen die al meer dan zeven jaar in België verblijven.
- In het sociaal afhankelijk cluster zitten relatief meer personen die in Wallonië verblijven, meer vrouwen en meer personen afkomstig uit een land met een gemiddelde menselijke ontwikkelingsindex. De personen in dit cluster verblijven doorgaans minder lang in België dan de personen in het arbeidsmarktcluster.
- Het niet nader gedefinieerde cluster omvat de restcategorie 'anderen' (sociale zekerheid), de wettelijke categorieën 'onbekend' en 'geweigerd' en de personen afkomstig uit een land met een hoge menselijke ontwikkelingsindex.
- Om uiteindelijk te achterhalen welke variabelen bepalen of iemand werkt, werk zoekt of aangewezen is op een uitkering, werden logistische regressies gebruikt. Tewerkstelling, afhankelijkheid van een uitkering en werkloosheid werden vervolgens als afhankelijke variabelen gebruikt. We gebruikten leeftijd, geslacht, gezinssamenstelling, wettelijk statuut, regio van herkomst, verblijfplaats en aankomstperiode als verklarende variabelen of voorspellers. De effecten van de logistische regressieanalyse zijn netto-effecten.

- De *leeftijdsgroep* van personen tussen 26 en 40 jaar vinden we – in vergelijking met jongere en oudere personen – vaker als werknemers of werkzoekenden in de arbeidsmarkt terug. Bij personen die afhankelijk zijn van een uitkering, zien we net het omgekeerde: (voormalige) asielzoekers van 41 jaar of ouder of van 26 jaar of jonger zijn vaker afhankelijk van een uitkering.
- Bij *geslacht* stellen we een vergelijkbaar effect vast. Mannen en vrouwen hebben niet dezelfde kansen om toegang te krijgen tot de arbeidsmarkt: voor elke vrouw vinden we bijna twee mannen die werken of werk zoeken. Bij de groep personen die afhankelijk zijn van een uitkering, zijn de verschillen minder uitgesproken, maar toch is de kans 13% hoger dat vrouwen afhankelijk zijn van een uitkering.
- De *gezinssituatie* van de (voormalige) asielzoekers speelt een cruciale rol. Personen die in gezinsverband leven (als stel of als ouders met kinderen) werken vaker dan alleenstaanden en zitten minder vaak zonder werk. Alleenstaande ouders maken echter 17% meer kans dan alleenstaanden om in de werkloosheid te belanden en hun kans op werk is 20% kleiner. Alleenstaande ouders lopen ook bijna twee keer meer risico om afhankelijk te worden van een uitkering dan alleenstaanden. Personen die in gezinsverband leven (koppels en vooral ouders met kinderen) zijn 57 tot 67% minder vaak aangewezen op een uitkering dan alleenstaanden. Voor elke (voormalige) asielzoeker die in gezinsverband leeft (partner en kinderen) en aangewezen is op een uitkering, zijn er bijna zes alleenstaande ouders die van een uitkering afhankelijk zijn.
- De opvallendste bevinding met betrekking tot de *regio van herkomst* is dat burgers afkomstig van vrij arme (meestal Afrikaanse) landen, vaker op de arbeidsmarkt terug te vinden zijn (als werknemer of werkzoekende) dan Oost-Europeanen. De kans om een Afrikaner te vinden die werkt, is bijna 2,5 maal groter dan om een (voormalige) Oost-Europese asielzoeker te vinden die werkt.
- De *tijd die personen in België verblijven*, is – zoals al aangetoond in het beschrijvende deel – een doorslaggevende factor. Hoe langer personen in België verblijven, hoe groter de kans dat ze in het arbeidscircuit belanden (als werknemer en zeker als werkzoekende) en hoe kleiner de kans dat ze van een uitkering afhankelijk zijn.
- Het *verblijfsgebied* speelt een minder belangrijke rol met betrekking tot werkloosheid: in Brussel en Vlaanderen lopen asielzoekers respectievelijk 11% en 8% meer kans dan in Wallonië om zonder werk te zitten. Er zijn wel grote verschillen tussen de gewesten wat betreft tewerkstelling en afhankelijkheid van een uitkering. De kans dat een asielzoeker werkt, is in Vlaanderen bijna tweemaal groter dan in Wallonië. In Brussel maken asielzoekers 7% meer kans op werk dan in Wallonië. Wat de afhankelijkheid van een uitkering betreft, is de situatie vergelijkbaar met de tewerkstelling. Voor elke persoon die in Vlaanderen een uitkering krijgt, zijn er in Wallonië 1,6 personen aangewezen op een uitkering. De kans om in Brussel een (voormalige) asielzoeker te vinden die aangewezen is op een sociale uitkering, is 3,5 % kleiner dan in Wallonië.
- Een laatste opvallende, maar niettemin duidelijke vaststelling houdt verband met het *wettelijk statuut* dat de (voormalige) asielzoekers hebben. Na het indienen van een asielaanvraag is het vluchtelingenstatuut het 'definitieve' statuut. Vluchtelingen hebben alle burger- en arbeidsrechten. Je zou ervan uit kunnen gaan dat de kans veel groter is om dergelijke personen op de arbeidsmarkt aan te treffen dan personen met een minder gunstig statuut. In zeker zin klopt dit ook. De kans dat personen die subsidiaire bescherming genieten, werk vinden, is 7% groter dan voor vluchtelingen; de kans dat een 'geweigerde' asielzoeker de stap naar de

arbeidsmarkt zet, is 18% kleiner. De restcategorie 'anderen' heeft dan weer 9% meer kans op werk dan de categorie vluchtelingen. De andere categorieën 'lopend', 'onbepaald' en 'onbekend' hebben respectievelijk slechts 7%, 4% en 2% minder kans op werk. Vluchtelingen duiken vaker op in werkloosheidsstatistieken dan alle andere wettelijke categorieën die voor deze analyse werden gebruikt. Hetzelfde geldt (met uitzondering van de personen die het statuut van subsidiaire bescherming hebben gekregen) voor statistieken over uitkeringstrekkers. Personen die subsidiaire bescherming genieten, maken 53% meer kans om een uitkering te krijgen dan vluchtelingen. Alle andere categorieën zijn minder afhankelijk van een sociale uitkering: van 4% minder voor de restcategorie 'onbepaald' tot 46% minder voor de restcategorie 'anderen'.

IV - Longitudinale analyse: typologie van de sociaaleconomische loopbanen van vluchtelingen

Onderzoek naar de sociaaleconomische integratie van vluchtelingen gebeurde tot nog toe vanuit een statisch perspectief en leverde alleen een momentopname van het proces op. Het CAREERS-project laat deze procedure voor wat ze is en gebruikt het concept 'migratieloopbanen' (Martiniello en Rea 2011) als theoretisch kader.

Hierbij wordt integratie onderzocht aan de hand van tijdreeksen die een dynamische kijk mogelijk maken en overgangen in het beroepsleven of mobiliteitspatronen aan het licht kunnen brengen. Het onderzoek is met andere woorden gebaseerd op loopbanen en beschrijft de evolutie die de vluchteling qua positie in de arbeidsmarkt doormaakt. In dit deel willen we de ervaringen indelen door een beter inzicht in het volledige gebeuren te verwerven en niet louter in de elementen zoals bij de meeste analyses het geval is. Dit leidt tot de volgende onderzoeksvragen:

- Zijn er erkende vluchtelingen die in België een typisch sociaaleconomisch loopbaantraject hebben afgelegd?
- Welke impact hebben individuele kenmerken op het type loopbaantrajecten dat erkende vluchtelingen afleggen?
- Welke impact hebben de institutionele en economische context op het type loopbaantrajecten dat erkende vluchtelingen afleggen?

Om de ervaringen van vluchtelingen met arbeidsmarktintegratie in te delen, moeten we eerst achterhalen of sommigen van hen een typisch loopbaantraject hebben afgelegd en, zo ja, hoeveel. Deze fase leidt tot een typologie van de sociaaleconomische integratietrajecten. Tijdens de tweede fase moeten we ook nagaan of deze typische loopbanen door een sociaaleconomisch of contextueel profiel worden gekenmerkt.

In tegenstelling tot de andere hoofdstukken hebben we enkel met erkende vluchtelingen rekening gehouden. Dit om te voldoen aan de vergelijkbaarheidsvereiste omdat personen met het statuut van vluchteling tot meer rechten toegang hebben (arbeidsmarkt, sociaal minimuminkomen, sociale huisvesting, opleiding, naturalisatie enz.) dan personen die nog in procedure zijn. Om de beroepsloopbanen te onderzoeken, hebben we een vergelijkbaar uitgangspunt nodig om onafhankelijke variabelen te kunnen vergelijken. Dit is het geval bij vluchtelingen als ze het statuut van vluchteling krijgen.

Dit hoofdstuk bestaat uit vier delen. In het eerste deel stellen we de methodologie voor die we gebruiken om de sociaaleconomische integratietrajecten te analyseren. We doen dit aan de hand van een sequentieanalyse. Verder definiëren we de onderzoeksgroep en de periode die in dit hoofdstuk aan bod komt. In het tweede deel bespreken we kort de sociaal-demografische kenmerken van de geselecteerde onderzoeksgroep. In deel drie beschrijven we alle bekende sociaaleconomische loopbanen binnen de geselecteerde onderzoeksgroep. In het laatste deel gaan we in op de resultaten van de sequentieanalyse die ons toelaten om een loopbaantypologie uit te werken.

Dit hoofdstuk laat ons toe om de onderzoeksvragen te beantwoorden en om aan de hand van multivariate logistische regressies de impact na te gaan van verschillende individuele en contextuele factoren op de integratie in de arbeidsmarkt.

Onderzoeksgroep en methodologie

Een loopbaan wordt gedefinieerd als een opeenvolging van verschillende posities op de arbeidsmarkt. Zoals eerder vermeld, is de nomenclatuurcode in het CAREERS-project afgeleid van het datawarehouse van de Kruispuntbank van de Sociale Zekerheid (KSZ). Die bepaalt heel eenvoudig de sociaaleconomische positie die een persoon op de laatste dag van elk kwartaal bekleedt. Om de loopbanen te analyseren, werd een onderscheid gemaakt tussen vijf hoofdcategorieën: (1) werknemer, (2) zelfstandige, (3) werkzoekende met uitkering, (4) sociale uitkering (5) en 'andere' (inclusief 'onbekend')². Om methodologische redenen hebben we de indeling van de sociaaleconomische positie tot deze vijf categorieën beperkt: hoe meer categorieën in de sequentieanalyse, hoe groter het aantal loopbanen waartussen een onderscheid kan worden gemaakt en hoe kleiner de kans om tot een relevante loopbaantypologie te komen (Robette 2011).

Gelet op de verschillende methodologische beperkingen die verband houden met de gegevens en de statistische hulpmiddelen, werd in de analyse rekening gehouden met 4869 unieke personen die tussen 2003 en 2006 het statuut van vluchteling kregen. De gegevens leveren een driemaandelijks chronologisch register van het arbeidsverleden op voor de observatieperiode van vier jaar.

Sociaal-demografische kenmerken

- De meerderheid van de onderzoeksgroep was tussen 18 en 30 jaar toen ze het statuut van vluchteling kregen.
- Mannen (55%) zijn oververtegenwoordigd in vergelijking met vrouwen (45%).
- De verscheidenheid van nationaliteiten was met meer dan 70 heel groot. De meeste personen waren afkomstig uit landen in de Kaukasus en vooral uit Rusland. Daarnaast waren er ook heel wat personen uit Sub-Saharaans-Afrika (Rwanda, Democratische Republiek Congo, Ivoorkust, Guinee en Burundi).
- Het onderscheid op basis van geslacht leert dat sommige van deze groepen hoofdzakelijk uit vrouwen in plaats van mannen bestonden. Dit geldt vooral voor bepaalde Afrikaanse landen zoals Rwanda, Congo, Guinee en Burundi.

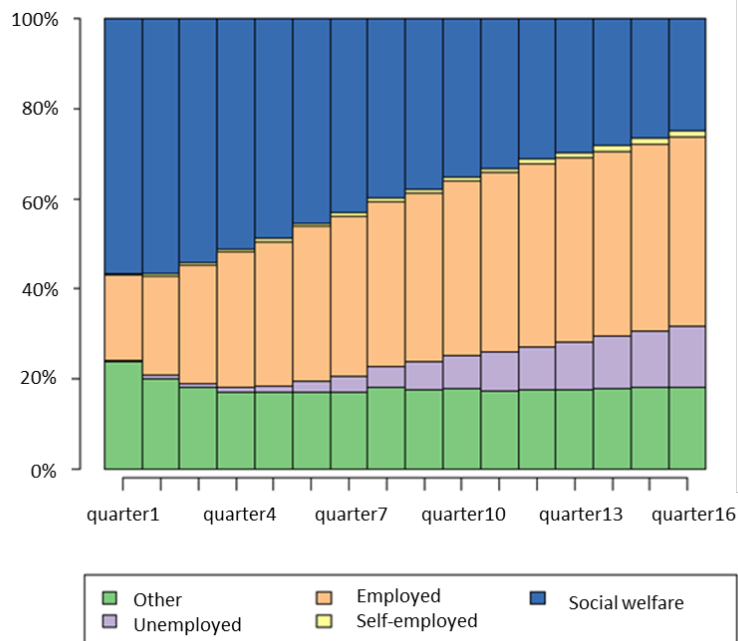
² De meeste personen met dit statuut hadden geen legaal inkomen en we vermoeden dat deze categorie vooral uit huisvrouwen of huismannen bestond.

- Als we de gezinssituatie bekijken, zijn mannen oververtegenwoordigd in de groep van alleenstaanden; vrouwen zijn dan weer oververtegenwoordigd in de groep van alleenstaande ouders. Traditionele gezinnen in de vorm van getrouwde stellen met kinderen – de 'ouder'-categorie – vormen voor zowel mannen en vrouwen nog een belangrijke subgroep.
- De kenmerken van de geselecteerde onderzoeksgroep (n=4869) wijken voor de meeste variabelen (geslacht, leeftijd, gezinssituatie, regio van herkomst) lichtjes af van die van alle vluchtelingen die tussen 2001 en 2010 hun statuut kregen (n=16524). Het grootste verschil zit hem in hun oorspronkelijke nationaliteit. In vergelijking met alle erkende vluchtelingen in het onderzoek zijn in de geselecteerde onderzoeksgroep de nationaliteiten uit Oost-Europa en uit de Kaukasus oververtegenwoordigd en zijn vluchtelingen uit het Midden-Oosten ondervertegenwoordigd.

Algemeen overzicht van de loopbanen

Zoals eerder uitgelegd, maken we op basis van vijf sociaaleconomische statuten (werknemer, werkzoekende, zelfstandige, uitkeringstrekkers en andere) een onderscheid tussen de loopbanen gedurende een periode van vier jaar (zestien kwartalen). Op het ogenblik dat ze als vluchteling werden erkend, maakte 57% van alle vluchtelingen deel uit van de categorie 'uitkeringstrekkers'. Gedurende de onderzoeksperiode daalde dit aandeel ten gunste van personen die actief waren in de arbeidsmarkt. Op het moment waarop ze als vluchteling werden erkend, was 19% actief (als werknemer of werkzoekende); vier jaar later bedroeg dit percentage 55%. *Langzaam verbetert de arbeidsmarktintegratie*. Heel wat vluchtelingen kwamen voor in de heterogene categorie 'anderen', wat erop wijst dat de vluchtelingen ook een tijdlang een ander statuut hadden dan dat van werknemer, werkzoekende of uitkeringstrekkers. Deze categorie 'anderen' (die wellicht vooral uit huisvrouwen en huismannen bestaat) blijft gedurende de hele periode vrij stabiel.

Afbeelding 2. Indeling volgens sociaal-professioneel statuut per kwartaal

Loopbaantypologie

Om een *typologie van de sociaaleconomische loopbanen van vluchtelingen* te ontwikkelen, hebben we ons gebaseerd op een sequentieanalyse met optimale afstemming en op een clusteranalyse als methodologische hulpmiddelen.

Door rekening te houden met de periode voor en na het verkrijgen van het vluchtelingenstatuut, kwamen we tot een typologie van vier verschillende sociaaleconomische integratieloopbanen: actieve loopbaan (cluster 1); geleidelijke overgang naar actieve loopbaan (cluster 2); sociaal afhankelijke loopbaan (cluster 3); en een 'andere' loopbaan (cluster 4).

Tabel 1. Sociaaleconomische loopbaansequenties volgens het cluster waarvan iemand deel uitmaakt

Cluster		Frequenties	Aandeel vrouwen	Gemiddeld aantal jaren van de asielprocedure
1	Actieve loopbaan	34%	34,5%	2,3 jaar
2	Geleidelijke overgang naar actieve loopbaan: sociale uitkering in het begin en werk aan het einde	29%	35%	1,8 jaar
3	Sociaal afhankelijke loopbaan	25%	55%	1,8 jaar
4	'Andere' loopbaan	12%	73.5%	1,9 jaar
	Totaal	4869	45%	2 jaar

Beschrijving van de loopbanen

Het eerste type wordt bijna uitsluitend door actieve loopbanen gekenmerkt: werknemers, zelfstandigen of werkzoekenden. 34% van de vluchtelingengroep maakt deel uit van dit cluster; het is tevens het grootste van de vier. Hoewel sommige vluchtelingen in de beginfase van hun loopbaan nog een overgang naar de categorie 'anderen' maken, blijven ze gemiddeld gedurende 79% van hun loopbaan actief. Tijdens hun loopbaan zijn ze niet of nauwelijks afhankelijk van een sociale uitkering. Na verloop van tijd merken we wel dat dit profiel wordt gekenmerkt door een stijging van het aandeel werkzoekenden. Hoewel we het krijgen van een werkloosheidsuitkering beschouwen als een actief statuut (je moet immers gewerkt hebben om voor een werkloosheidsuitkering in aanmerking te komen), verliest een minderheid van deze personen hun betaald werk. Gedurende de laatste vier kwartalen was 12% van de personen met dit type loopbaan, werkloos.

Het tweede cluster, goed voor 29% van de vluchtelingengroep, wordt gekenmerkt door een actief arbeidsmarktintegratieproces na het verkrijgen van het vluchtelingenstatuut. Dit statuut lijkt als een katalysator voor tewerkstelling te werken. Personen die deel uitmaken van dit cluster, zijn bij het begin van hun loopbaan op een uitkering aangewezen, maar na verloop van tijd neemt het aandeel werkenden toe. Aan het begin van hun loopbaan ontving 76% een sociale uitkering en werkte 10%; vier jaar later was nog slechts 5% op een sociale uitkering aangewezen en was 90% aan het werk. Dit profiel wordt eveneens gekenmerkt door een stijging van het aandeel werkzoekenden.

Het derde type – *de sociaal afhankelijke loopbaan* – bestaat uit personen die vooral na het verkrijgen van het vluchtelingenstatuut niet actief waren in de arbeidsmarkt. Kenmerkend voor dit type is de nagenoeg volledige afhankelijkheid van een sociale uitkering. De vluchtelingen in dit cluster waren gemiddeld gedurende 89% van hun gevolgde loopbaan van een sociale uitkering afhankelijk. 25% van de geselecteerde onderzoeksgroep legde dit type loopbaan af.

Het vierde loopbaantype vormt een soort restcategorie: de *andere loopbaan*. Hiervan maken vluchtelingen deel uit die niet actief waren op de arbeidsmarkt en niet afhankelijk waren van een sociale uitkering. Dit type wordt gekenmerkt door het vrijwel unieke 'andere' statuut. De vluchtelingen in dit cluster hadden dit statuut gedurende gemiddeld 82% van hun loopbaan. Een aantal personen heeft tijdens hun loopbaan wellicht een sociale uitkering gekregen.

Profielbeschrijving

Het onderscheid tussen deze loopbanen wordt in grote mate beïnvloed door *individuele kenmerken* en door de Belgische context.

In de eerste plaats maken vrouwen meer kans om in een inactief arbeidsmarktloopbaancluster terecht te komen (clusters 3 en 4). Dit resultaat komt overeen met het verschil in activiteitsgraad tussen mannen en vrouwen op de arbeidsmarkt voor Belgen en andere buitenlanders. Mannen maken dan weer meer kans dan vrouwen op een actieve loopbaan (cluster 1) en op geleidelijke arbeidsmarktintegratie (cluster 2).

Ook leeftijd heeft een impact op actieve loopbanen (cluster 1) en op sociaal afhankelijke loopbanen (cluster 3): de kans op een actieve loopbaan neemt toe tot op een bepaalde leeftijd en neemt dan af tot de persoon pensioengerechtigd is (curvilineair verband); de kans op een sociaal afhankelijke loopbaan neemt af naarmate de persoon ouder wordt en neemt toe naarmate hij of zij de pensioengerechtigde leeftijd nadert.

Het *gezinsstatuut* van vrouwen heeft een grote invloed op hun loopbaantype, wat hoofdzakelijk te wijten is aan het feit dat er in de onderzoeksgroep weinig alleenstaande mannen met kinderen voorkwamen. Deze interpretatie wordt kracht bijgezet door het feit dat een alleenstaande vrouw minder kans maakt op een volledig actieve loopbaan op de arbeidsmarkt dan een vrouw die getrouwd is of samenwoont. Zodra hun vluchtelingenstatuut wordt erkend, maakten alleenstaande vrouwen meer kans op werk of op een geleidelijke integratie in de arbeidsmarkt: de stabilisatie van hun wettelijk statuut vergemakkelijkt hun actieve integratie. Alleenstaande vrouwen met kinderen zijn er het slechtste aan toe. Zij maken meer kans om gedurende heel hun loopbaan op een sociale uitkering aangewezen te zijn dan vrouwen met of zonder kinderen die deel uitmaken van een stel en dan alleenstaande vrouwen zonder kinderen.

Wat de *nationale herkomst* betreft, maken vluchtelingen uit Sub-Saharaanse landen meer kans op een actieve loopbaan (clusters 1 en 2) dan vluchtelingen uit Oost-Europa, de Kaukasus en het Midden-Oosten. Ze maken ook meer kans op een geleidelijke integratie in de arbeidsmarkt dan vluchtelingen uit Centraal-Europa.

De resultaten voor *naturalisatie* tijdens de bestudeerde loopbaan lopen dan weer uiteen. Er is geen duidelijke band tussen het hebben van de Belgische nationaliteit en een actieve loopbaan. Voor vluchtelingen die actief zijn op de arbeidsmarkt, levert naturalisatie geen extra kansen op; andere factoren, zoals het feit dat personen al tijdens de asielpcedure hebben gewerkt, verklaren waarom iemand dit type loopbaan aflegt. In combinatie met het geslacht speelt het verwerven van de Belgische nationaliteit wel een belangrijke rol bij andere loopbaantypes: het hebben van de Belgische nationaliteit heeft voor mannen een positieve invloed op hun geleidelijke integratie in de arbeidsmarkt; het hebben van de Belgische nationaliteit pakt dan weer negatief uit voor mannen met een sociaal afhankelijke loopbaan en voor vrouwen met een 'andere' loopbaan. Het verwerven van de Belgische nationaliteit kan de geleidelijke integratie in de arbeidsmarkt bevorderen en de kansen op een inactieve loopbaan doen afnemen omdat naturalisatie in de ogen van werkgevers zorgt voor stabiliteit en een aantal hindernissen op weg naar de arbeidsmarkt wegneemt. Dit verklaart de resultaten.

De *duur van de asielprocedure*, die zoals aangehaald in dit hoofdstuk in onze analyse gelijk is aan de tijd die de personen in België doorbrachten, is bepalend voor het type loopbaan dat de vluchtelingen doormaken. Hoe langer ze in België verblijven, hoe groter de kans is dat deze personen een actieve loopbaan (cluster 1) hebben, vergeleken met personen die hier maar kort verblijven. Omgekeerd doet een kort verblijf de kansen op een geleidelijke integratie in de arbeidsmarkt (cluster 2) en op een sociaal afhankelijke loopbaan (cluster 3) toenemen, vergeleken met personen die hier lang verblijven. De resultaten benadrukken het grote belang van werken tijdens de asielprocedure om de loopbanen van vluchtelingen te verklaren. Uit de resultaten blijkt vooral dat werken tijdens de asielprocedure een positieve impact heeft op een actieve loopbaan (cluster 1); het omgekeerde geldt voor de overige drie clusters. Verder onderzoek wijst op een verband tussen werken tijdens de asielprocedure en de duur van de procedure. Hoewel voor de onderzoeksgroep de duur van de asielprocedure gelijk was aan het aantal jaren dat ze in België verbleven, interpreteren we dit resultaat als volgt: hoe langer een persoon in België verblijft, hoe groter de kans dat hij/zij tijdens de asielprocedure werk vindt en dat hij/zij na het krijgen van het vluchtelingenstatuut een actieve loopbaan heeft.

De *context* heeft ook invloed op de indeling van de loopbanen van erkende vluchtelingen. Het economische klimaat in Vlaanderen, waar de werkloosheidsgraad lager is dan in de andere twee gewesten, zorgt voor meer tewerkstellingsmogelijkheden en verhoogt de kansen van erkende vluchtelingen op de arbeidsmarkt. Zonder dat we hiervoor in het kader van dit onderzoek tastbare bewijzen hebben, vermoeden we ook dat beleidsmaatregelen zoals het *inburgeringsbeleid* in Vlaanderen via taalcurssussen leiden tot een betere taalvaardigheid; daarnaast bevordert de begeleiding contacten met Belgische en Vlaamse instanties en worden vaardigheden ontwikkeld die goed van pas komen bij het vinden van werk. De context is bijzonder belangrijk voor vrouwen. Dit bevestigt de heel kwetsbare situatie van vrouwelijke vluchtelingen en asielzoekers die maar moeilijk een plaats in de arbeidsmarkt vinden.

Hoewel vluchtelingen nog altijd geconfronteerd worden met grote problemen nadat ze hun statuut hebben verworven (het vinden van behoorlijke huisvesting, het vinden van werk, het volgen van een beroepsopleiding, het leren van talen), *krijgen ze langzaam toegang tot de arbeidsmarkt*. Na vier jaar *neemt de tewerkstellingsgraad van vluchtelingen sterk toe*. Specifieke groepen zoals alleenstaande moeders blijven echter afhankelijk van een sociale uitkering. Na verloop van tijd verwerft de onderzoeksgroep meer competenties zoals een betere taalbeheersing en een betere kennis van het institutionele kader en slagen ze erin om hun (nieuwe) sociale netwerken te mobiliseren.

Belangrijkste conclusies en beleidsaanbevelingen

Migratie is een wereldwijd fenomeen en heel wat landen hebben het er moeilijk mee. Een van de toegangspoorten tot de EU is de asielprocedure die gebaseerd is op het verdrag uit 1951. Hoewel het asiel- en migratiebeleid onder het Verdrag van Amsterdam van de 'derde pijler' – waar unanieme beslissingen van alle lidstaten via een intergouvernamenteel besluitvormingsproces zijn vereist – werd overgeheveld naar de 'eerste pijler' – waar de EU-instellingen een grotere rol spelen – lopen de wetten, regels en praktijken in Europa sterk uiteen.

De arbeidsmarktsituatie is in de verschillende EU-landen niet dezelfde en hoewel een aantal landen vergelijkbare sociale zekerheidssystemen hebben, zijn er in de dagelijkse praktijk verschillen tussen de EU-landen onderling. Sommige lidstaten trekken relatief meer economische migranten aan; andere landen zoals België trekken minder economische migranten, maar relatief meer asielzoekers aan.

De bedoeling van dit onderzoeksproject was na te gaan hoe de sociaaleconomische positie is geëvolueerd van personen die tussen 2001 en 2010 in België asiel hebben aangevraagd en die aan het einde van de onderzoeksperiode nog steeds in het land verblijven. Het onderzoek vergelijkt de arbeidsmarktintegratie van asielzoekers in procedure met die van personen die het vluchtelingenstatuut hebben gekregen en probeert te achterhalen welke factoren de sociaaleconomische integratie van deze doelgroepen bevorderen of belemmeren.

Samenvattend blijkt uit de analyse van de 'loopbanen' van asielzoekers en vluchtelingen in België dezelfde sterke verscheidenheid qua arbeidsmarktpositie voor de verschillende groepen migranten als in de rest van Europa en bij uitbreiding in de hele OESO (OESO 2009). In heel Europa stellen we vast dat migranten qua arbeidsmarktintegratie minder goed scoren dan autochtonen; in België scoren ze zelfs nog slechter dan in de andere OESO-landen. Het blijkt moeilijk om hiervoor één specifieke reden op te geven: heel wat factoren hebben immers invloed op het arbeidsmarktintegratieproces en geen enkele beleidsmaatregel kan op zich het pad naar succes effenen. Dit onderzoek brengt wel enkele belangrijke factoren aan het licht die cruciaal zijn voor de arbeidsmarktintegratie van asielzoekers en vluchtelingen.

Tijd speelt een heel belangrijke rol en heeft een grote impact op de evolutie van de sociaaleconomische positie van nieuwkomers. De verschillende soorten statistische analyses (beschrijvende, multivariate en longitudinale analyse) die werden gebruikt om de verschillende (sub)groepen uit de databank te analyseren, zijn op elkaar en op andere onderzoeken afgestemd zoals de studie die Caritas International (2014) op een steekproef van vluchtelingen in België uitvoerde. Hoe langer een persoon in het land verblijft, hoe meer kans hij of zij maakt om werk te vinden en om niet langer van een sociale uitkering afhankelijk te zijn. Meer 'tijd' betekent dat asielzoekers (en vluchtelingen) zich beter aan hun nieuwe omgeving en aan de nieuwe omstandigheden kunnen aanpassen. Tijd is noodzakelijk om meer over het land en over de arbeidsmarkt te leren. Tijd houdt de mogelijkheid in dat men het vluchtelingenstatuut of het statuut van subsidiaire bescherming krijgt, wat een gevoel van zekerheid geeft en uitzicht biedt op meer sociale rechten. Tijd betekent de mogelijkheid om de plaatselijke taal te leren en om een sociaal netwerk op te zetten en uit te bouwen.

Het feit dat iemand *snel werk vindt* en al in een vroeg stadium op de arbeidsmarkt aanwezig is, is duidelijk bevorderlijk voor de verdere arbeidsmarktparticipatie. Na een aanwezigheid van tien jaar in België vindt een steeds groter deel van de onderzoeksgroep werk en zijn er steeds minder personen aangewezen op een sociale uitkering. Toch blijven alle nieuwkomers *uiterst kwetsbaar*. Onderzoek wijst erop dat ze nog steeds geconfronteerd worden met problemen om degelijke huisvesting te vinden, om werk te vinden, om werk te vinden dat bij hun kwalificaties aansluit, om een beroepsopleiding te volgen, om talen te leren, om hun diploma erkend te krijgen enz. (OESO 2009).

Niet alle groepen krijgen echter met dezelfde problemen af te rekenen. *Het geslacht en de gezinssituatie* zijn factoren waarmee rekening moet worden gehouden. Personen die in gezinsverband leven, scoren lichtjes beter dan bijvoorbeeld alleenstaanden; eenoudergezinnen (meestal met vrouwen als gezinshoofd) zijn duidelijk slechter af. Ze zijn vaker aangewezen op een sociale uitkering dan andere groepen en hebben meer moeite om toegang tot de arbeidsmarkt te krijgen.

Een verrassende vaststelling is dat asielzoekers en vluchtelingen uit arme *Afrikaanse landen* meer kans maken om werk te vinden. Het is moeilijk om te beoordelen waarom ze meer kans maken dan bijvoorbeeld voormalige burgers van Balkanlanden of dan personen afkomstig uit Midden-Azië. We kunnen wel enkele hypothesen formuleren. Taal kan bijvoorbeeld een rol spelen. Heel wat Afrikanen spreken Frans (of Engels) en hebben wellicht betere communicatievaardigheden. Een andere verklaring kan zijn dat er al langer een gevestigde Afrikaanse gemeenschap in België aanwezig is. Dat sociale netwerk kan nuttig zijn bij het vinden van werk. Het belang ervan mag echter niet worden overschat. De werkloosheidsgraad binnen de Afrikaanse gemeenschap in België ligt doorgaans vrij hoog. De kansen die we hiervoor hebben berekend, zeggen niets over de kwaliteit of over het niveau van de werkgelegenheid. Net als in Frankrijk (Simon en Steichen 2014) zijn veel Afrikanen wellicht overgekwalificeerd.

Een andere opvallende vaststelling is dat het *wettelijke statuut* van voormalige asielzoekers weinig verschil uitmaakt. In tegenstelling tot wat mag worden verwacht, maken personen na hun erkenning als vluchteling niet meer kansen op de arbeidsmarkt dan personen uit de onderzoeksgroep met andere statuten. Sommige onderzoekers beweren dat asielzoekers vaker vuil, gevaarlijk en menonwaardig werk verrichten. Zodra asielzoekers als vluchteling zijn erkend, zoeken ze werk dat aan hun kwalificaties beantwoordt. Een vergelijkbaar proces werd vastgesteld in het onderzoek *Before and After* (Marx et al. 2008) nadat migranten zonder papieren werden geregulariseerd en een verblijfsvergunning kregen.

De bestaande *verschillen tussen de gewesten* Brussel, Vlaanderen en Wallonië zien we terug binnen de onderzoeksgroep, maar daar zijn de verschillen meer uitgesproken dan binnen de bevolking in het algemeen.

De weg naar werk is voor de onderzoeksgroep lang en moeizaam. De onderzochte (voormalige) asielzoekers integreren zich geleidelijk in de arbeidsmarkt. Het beeld dat we kunnen schetsen, is er een van een langzame, maar gestage integratiedynamiek. De groep is vrij heterogeen, zowel qua kenmerken als qua loopbanen. Op basis van de vaststellingen hiervoor en van de literatuur die we voor dit project hebben gebruikt, kunnen we toch een aantal aanbevelingen formuleren die kunnen helpen bij het uitstippelen van het toekomstige beleid.

1. De impact van *de leeftijd en het geslacht* op de kansen voor arbeidsmarktintegratie binnen de onderzoeksgroep, lijkt vergelijkbaar met de impact van deze factoren op de hele bevolking.

Bijgevolg lijkt het redelijk om dit probleem via een inclusief beleid met begeleidende maatregelen aan te pakken. De uiterst kwetsbare positie van (vrouwelijke) alleenstaande ouders rechtvaardigt echter ook een gerichte aanpak. Alleenstaande ouders kunnen een

prioritaire groep zijn voor het federale, gewestelijke en lokale onthaal- en integratiebeleid. Inactieve allochtone moeders kunnen in combinatie met kinderopvang worden geactiveerd.

2. *Tijd* speelt een belangrijke rol. Hoe langer een (voormalige) asielzoeker in het land verblijft, hoe groter de kans om werk te vinden en hoe kleiner de kans dat hij of zij afhankelijk blijft van een sociale uitkering. Mensen passen zich aan het land aan, leren de mogelijkheden kennen, leren de wetten en regels enz.

We hebben geen invloed op de tijd, maar wel op het aanpassingsproces. Een snelle arbeidsmarktintegratie blijkt uitermate belangrijk. Rest de vraag hoeveel moet worden geïnvesteerd in een integratiebeleid tijdens de asielprocedure voor personen die wellicht een langer verblijf wordt geweigerd.

3. Een snelle arbeidsmarktintegratie lijkt heel wat voordelen te bieden. Om de kansen van vluchtelingen te vergroten, moeten ze tijdens de asielprocedure toegang tot de arbeidsmarkt hebben. Hiervoor moeten op verschillende niveaus en op verschillende vlakken aangepaste beleidsmaatregelen worden uitgewerkt. Taalvaardigheid speelt een cruciale rol. Een aantal suggesties in de OESO-studie *The Labour Market Integration of Immigrants and their children* (2009) kunnen op basis van de expliciete en impliciete bevindingen van dit onderzoek worden verdedigd.

Link taalopleiding aan vroege werkervaring. Sociale partners en werkgevers kunnen bij dit proces worden betrokken.

Stem loonsubsidieregelingen specifiek af op migranten en stimuleer de tewerkstelling van migranten bij de overheid. Zorg voor een follow-up om na afloop van de subsidieregelingen een instroom in werkloosheidsregelingen te voorkomen.

Moedig tijdelijk werk en uitzendwerk aan als een opstap naar meer stabiel werk voor migranten.

4. Een andere vaststelling zijn de duidelijke verschillen tussen de gewesten. Zowel het onthaalbeleid, het tewerkstellingsbeleid als de arbeidsmarktvoorwaarden verschillen.

Hoewel we de impact van het gewestelijke integratiebeleid niet kunnen beoordelen, is het noodzakelijk om begeleidingsmaatregelen uit te werken om personen bij hun integratieloopbaan te helpen, zowel tijdens de procedure als na het verkrijgen van het vluchtelingenstatuut.

Ondanks de bestaande initiatieven, kan het zinvol zijn om meer te investeren in de sociale integratie van personen die het vluchtelingenstatuut hebben gekregen (follow-up, loopbaanbegeleiding) zoals sommige ngo's vragen. Vluchtelingen moeten een aparte, prioritaire doelgroep zijn binnen het integratiebeleid, bij beroepsopleidingen en bij initiatieven om de tewerkstelling te ondersteunen.

5. Een belangrijke blinde vlek in het onderzoek is *het ontbreken van gegevens over het opleidingsniveau of over beroepservaring*. Het opleidingsniveau is een belangrijke variabele voor de kansen op arbeidsmarktintegratie. Het onderzoek had geen gegevens over dit thema, maar het is duidelijk dat zelfs voor mensen met een diploma de toegang tot de arbeidsmarkt wordt belemmerd door het uitblijven van een erkenning.

De ontwikkeling en of het gebruik van een standaardmiddel om de kwalificaties en vaardigheden van nieuwkomers te beoordelen, kan nuttig zijn bij het uitstippelen van een snel arbeidsmarktintegratiebeleid.

Zorg voor meer transparantie bij het beoordelen en erkennen van buitenlandse diploma's en vaardigheden. Een systematische erkenning van het diploma dat in het land van herkomst werd behaald, is bijzonder belangrijk voor vluchtelingen. Heel wat ngo's bevestigen dit (Caritas International 2014). Dit laat toe om de vaardigheden van migranten beter te benutten en daar worden alle betrokkenen alleen maar beter van.

Bespoedig de erkenning van elders verworven competenties.

6. Op basis van administratieve databanken kan niet worden achterhaald of nieuwkomers die vuil, gevaarlijk en mensonwaardig werk verrichten, overgekwalificeerd zijn.

Verder kwalitatief onderzoek is nodig om een beter zicht te krijgen op de redenen waarom bepaalde groepen meer kans op arbeidsmarktintegratie maken.

7. Wat het verzamelen van gegevens over asielzoekers betreft: het Rijksregister kan de registratie van gegevens verbeteren.

BIBLIOGRAFIE

Bevelander, Pieter. 2011. "The employment integration of resettled refugees, asylum claimants, and family reunion migrants in Sweden". *Refugee Survey Quarterly* 30(1): 22-43.

Bloch, Alice. 2007. "Refugees in the UK labour market: The conflict between economic integration and policy-led labour market restriction". *Journal of Social Policy* 37: 21-36.

Caritas international. 2014. *Réfugié ch. Travail. Résultats d'une enquête sur la formation et l'emploi menée auprès des réfugiés*. Bruxelles: Caritas International. http://www.caritas-int.be/sites/www.caritas-int.be/files/refugie_ch_travail.pdf

Martiniello, Marco, Rea, Andrea, Timmerman, Christiane, and Johan Wets (eds.) 2010. *Nouvelles migrations et nouveaux migrants en Belgique/Nieuwe migraties en nieuwe migranten in België*. Gent: Academia Press.

Martiniello Marco and Andrea Rea. 2014. "The concept of migratory careers: Elements for a new theoretical perspective of contemporary human mobility". *Current Sociology* 62: 1079-1096.

Marx, Ive, Rea, Andrea, Verbist, Gerlinde, Godin, Marie and Vincent Corluy. 2008. *L'intégration sociale et économique des personnes ayant bénéficié de la procédure de régularisation en 2000 (loi de 1999)*, Rapport de recherche, UA/ULB, Bruxelles: CECLR.

Mussche, Ninke, Corluy Vincent, and Ive Marx. 2010. *Satisfying Labour Demand through Migration in Belgium*. Brussels: European Migration Network (EMN).

OECD 2009. *The Labour market integration of immigrants and their children: Key Findings from ECD Country Reviews. High-Level Policy Forum on Migration*. Paris: OECD Publishing.

Perrin, Nicolas, and Quentin Schoonvaere. 2009. *Country Report Belgium*, Paper realized for the PROMINSTAT project (Promoting Comparative Quantitative Research in the Field of Migration and Integration in Europe). http://ec.europa.eu/ewsi/UDRW/images/items/docl_8998_815473472.pdf

Piché Victor, Renaud Jean, and Lucie Gingras. 2002. "L'insertion économique des nouveaux immigrants dans le marché du travail à Montréal: une approche longitudinale". *Population* 57(1): 63-89.

Piguet, Etienne and Andreas Wimmer. 2000. "Les nouveaux Gastarbeiter? Les réfugiés sur le marché du travail Suisse". *JIMI/RIMI* 1(2): 233-57.

Robette, Nicolas 2011. *Explorer et décrire les parcours de vie : les typologies de trajectoires*. Paris : CePeD.

Timmerman, Christiane, Martiniello, Marco, Rea, Andrea and Johan Wets (eds). 2012. *Femmes dans les processus migratoires contemporains*. Gent: Academia Press.

Wets, Johan (ed.). 2009. *Realisatie van onderzoeksmogelijkheden naar latere trajecten en tendensen by ex-aanvragers van een regularisatie*. ROUTE project (BELSPO). Leuven: HIVA-Katholieke Universiteit Leuven.